

GEGEVENS OVER DE VESTIGING AAN DE KAAP DE GOEDE HOOP UIT DE GENERALE MISSIVEN

IV. 1686-1697

Deel III van deze bijdragen verscheen in de 16de jaargang aflevering I van dit Tijdschrift. Ook voor de periode 1686-1697 maken de berichten over de Kaap maar een kleine gedeelte van de Generale Missiven uit en dan betreft het nog hoofdzakelijk klachten: Kaapland levert nog steeds geen goede verversingmiddelen aan de V.O.C. schepen op, de producten, die men van daar naar Batavia zendt, zijn weinig talrijk en van slechte kwaliteit, bovendien gebruikt men er waren en personeel, die uit het vaderland komen en die te Batavia slecht misbaar zijn, zonder noodzaak. Zo tonen dus de Gouverneur-Generaal Camphuys zich in zijn laatste dienstjaren met elf en zijn opvolger Van Outhoorn zich in zijn begintijd met tien nummers weinig tevreden over een gouverneur, die toch meestal een "goede pers" heeft: Simon van der Stel.

JOHANNES CAMPHUYS.

39. 8 maart 1686; *bundel 1298*.

(Op autorisatie van den Commissaris-Generaal Van Rheeде is Van der Stel het binenland in getrokken voor een onderzoek der mijnen; de landerijen stonden er aan de Kaap goed voor; men lichtte er levensmiddelen uit de schepen, uit patria komend, vnl. hard brood).

40. 13 december 1686; *bundel 1307*.

(Den Koning van Siam werd gemeld:)

Hoe sijne drij afgesondern ambassadeurs aan de Coningen van Vrankrijk, Engeland en Portugael, met het Portugeese schip Nossa Senhora dos Millagros in 't begin deses jaars van Goa vertrocken sijnde, aan Cabo de Agoullas schipbreuck hadden geleden¹ ende dat, eene daarvan gestorven sijnde, de andere twee haar genegen hadden getoont om van de Caap de Goede Hoop op een van 's Comps. schepen na Batavia te vertrecken, met verzoek dat Sijn Majesteyt ons hierover sijn goetvinden en believen wilde bekend maken, 'tsij om die ongeluckige gesanten weder na Siam te laten keeren offwel na Europa voort te senden.

Fol. 158^v—159^r.

Goede graan- en wijnoogst aan de Kaap, —)

. . . zulx men daar hoopte sigselven en die van Mauritius nu eerlang te sullen bedruypen, dat eenmaal ook behoorde te succederen, alsoo wij haar niet altijt met rijs van hier secondeeren können.

Fol. 344^r.

(Men hielp hen laatstelijk met 50 last, geladen in het Claverblad; men ontving weinig berichten van daar.)

41. 28, februari 1687; *bundel 1308*.

(Hoop op goede graan- en wijnoogst aan de Kaap; men zond van daar wederom 80 halfamen slechte traan naar Batavia, wat onnodig is,

1. Op 16 April 1686, vgl. *Resolusies van die Politieke Raad*, III, 1681-1707, p. 126, 129 en vlg.

omdat men daar voldoende goede cocosolie heeft.

Ook zijn hier met het jagt St. Martensdijk overgecomen de Siamese ambassadeurs, — uytgenomen den oppersten, die door d' onse gesogt sijnde, met al sijn volck, uytgenomen één alleen, vermoort ende berooft gevonden is.

Fol. 1123^{r-v}.

(Aan hun werd voor f.5227 hulp verstrekt).

'Twrack van 't Portugese schip, waarmede sij gestrant sijn, is bij haerluyden mede geabondanneert, voor soveel er van hare goederen in mogten sijn, werwaerts den lieutenant dier commanderie op den 9en julij met een assistent en eenig volk gesonden ende na thien dagen reysens over lant gecomen is, hebbende weynig daeruyt konnen bergen, dewijl 't ruym met camertjies afgeschoten was, waertoe sij, geen instrumenten medegenomen hebbende, daeruyt alleenlijck maar eenige slavinnekleedjes, zeyldoech en ander lijwaet aan lant gebrocht hebben, dog met verlies van een man ende groot gevaar, dat er meer andere souden verdroncken zijn door de stercke brandingen.

Fol. 1123^v—1124^r.

42. 23 december 1687; *bundel 1320*.

Maar soude den Coninck²⁾ niet welvergenoegt zijn, dat bij voorsz. ambassdrs. aan de Caap gelt geligt was, dewijl zij diamanten genoeg hadden mégenomen om bij dat voorval te hebbend kunnen vercoopen, dog ten hoogsten was hij op den tweeden overgebleven gesant verstoort, dat die zijn macker in 't bosch niet was bijgebleven, maar denselven verlaten en soo ten proye van het wilt gedierte had overgegeven.

Fol. 147^v.

(Rijke graanoogst aan de Kaap, de V.O.C. heeft er 3531 mud tarwe onder zich, de vrijburgers oogstten er 3930 mud tarwe, 382 gerst en 474 rogge, zij bezitten 2585 runderen, 26479 schapen, 144 paarden en 136 varkens, de V.O.C. resp. 1164,9218,140, geen en 988 geiten).

Aan Stellenbosch bestont de weerbare manschap in 150 coppen, alle (soo gesegt werd) wonderwel in 't geweer geoeffent ende onder een compe³⁾ gebracht, gelijk ook geschied was met de vrije luyden in de Tafelbay, uytmakende maar een compe. van tagtig koppen, werdende van de eerstgenoemde getuygt, dat zij heus⁴⁾ van leven ende naarstig in den landbouw waren, daar het die van de Tafelbay liever op tappen en schaccheren aaneyden om de passerende scheepsvrunden uyt te mergelen, waartegen den commandr. van meening was een stadsherberg te timmeren met vele apartementen om also alle coopliden, schippers etc., tot matrosen incluyt, in 't besonder te kunnen logeren en trachteren, menende, dat daardoor alle schaccherijen (soo men 't geloven mag) cesserer zouden.

Vele werken waren daar ook weder aangemaakt geworden, te weten aan Stellenbosch een kerck, een raadshuys en een huys voor den landdrost, 'twelk alles door den arbeyt van 's Comps. dienaren ende der vryeluyden

2. Die van Siam, bij betekent hier:door.

3. Compagnie.

4. Beleefd, vriendelijk, beschaafd.

slaven gemaakt was ende niet meer dan *f.172.12.14*⁵ gekost had. In de Tafelbhay was een nieuw schapenhock aan de voet van den Leeuwenberg gemaakt voor 500 schapen om zodoende altijd genoegsame vette voor de schepen aan de hant te hebben, ook was 't hooft, daar de schuyten en boots aankomen en 'twelck geheel vervallen was, tot omtrent 20 roeden onder het casteel verlegt ende een fonteyn van versch drinkwater door wel duysent sware ineengeklonken boomen van de Tafelberg tot aan het voorsz. hooft gebragt ende aldaar twee waterbacken, ijder van meer dan 30 leggers water, gemaakt, opdat daaruyt vele boots gesamentlijk haar water zouden kunnen halen, gelijk ook twee stene huysen ten wederzijde van hetselve hooft, 't eene tot een uytzijdig tegen de sluykerijen en het andere tot een slagthuys voor de schepen gemaakt waren en zoude dat schapenhock, fontein ende hooft nie meer dan *f.337.15.*—gekost hebben. Fol. 312^v—314^r.

(Maar de rekeningen zijn onduidelijk; materiaal voor verbetering van het kasteel zijn er voorhanden).

Om Chinesen tot den landbouw te bekomen heeft men van daar⁶ al dikwils mentie gemaakt, sonderdat men in die natie ooyt eenige genegentheyd daertoe bevonden heeft, alsoo de Caab soo om desselfs klimaat⁷ als omdat er vele naar toe gerelegeert geworden zijn⁸, van gantsch geen goede hoop in 't oog deser inlanderen is. Tegenwoordig zenden wij eenige Chinesen derwaarts, dog sonder hare genegentheyd, omdat wij deselve alhier schadel, oordelen ter oorsake van de sware suspiciën, die tegen haarluysden leggen, dat zij aan veele huysbraken, welke dit jaar in dese stad Batavia voorgevallen zijn, schuldig zouden zijn. Of dese haar nu aan de Caab ijverig tot den landbouw appliceren zullen, moet den tijt leren, dog in allen gevalle haart 't naaste middel zijn om aan de kost en klederen te kunnen geraken.

Fol. 316^{r-v}.

(31 dec. 1686 was er in een jaar uitgegeven *f.119017* en slechts ontvangen *f.78841*; er passeerden 6 Franse schepen en 7 Engelse; de Brill wordt er met retourschepen heen gezonden tot het overbrengen van de behoeften, ter waarde van *f.22347*.

43. 13 maart 1688; *bundel 1321*.

(De Portugese pater Stevao de Soysa, die de Siammese gezanten begeleid had, klaagt er over . . .)

. . . dat hij sonder reden veelmaals door den commandeur Van der Stel met seer kleen respect soude bejegent geweest en op sekere tijt in 't bijwesen van andere personen met dese woorden geaffronteert: "Wat

5. Aan contanten.

6. Van de Kaap.

7. Men bedenke, dat deze Chinezen uit Zuid-China afkomstig waren, toch lijkt dit een zwak argument.

8. Verbannen. Dgl. verbanningen hadden soms plaats op verzoek van de hoofden der Chinezen te Batavia en elders in het V.O.C. gebied. Dit maakte het voor de fatsoenlijke Chinezen, die even verder als inlanderen worden aangeduid, niet aantrekkelijk naar de Kaap te vertrekken. De woordspeling over "de goede hoop" is natuurlijk een grapje van de Hoge regering en niet van de Chinezen.

paap, soo menigen paap, soo menigen schelm". En had deselve sijn e. ook bevorens beschuldigt wegens ontfange giften uyt handen van den eerste Siamen gesant om sijne reyse na Europa met d'Engelsen, die ter voorz. tijd daar waren (waartoe hij, pater, anders genegen was), te stutten en in hun voortgang eenige beletselen toe te brengen, gelijk dat ook sijn gevolg had genomen, hebbende tegen sijn sin dan moeten weder terugkeeren. Vorder soude den commandeur Van der Stel voorm.t sig niet weynig verrijkt hebben uyt het wrak van den voorsz. verongelukte Portugese schip. Fol. 61^{r-v}.

(Goede graanoogst aan de Kaap, last werd gegeven het overschot aan tarwe en enige rogge naar Batavia te zenden, zodat die niet in India behoeven gekocht te worden).

44. 27 december 1688; bundel 1330.

(Van de Kaap, werd 51 last goede tarwe ontvangen, die echter zeer duur was, nl. f.162 het last, toch valt er te Batavia bij verkoop aan de ingezetenen nog iets op te verdienen; bandieten werden daarheen verbannen.

45. 27 febr. 1689; bundel 1333.)

(Men ontving uit Kaapland brieven van november 1688; daar wordt een goede graanoogst verwacht; men ontving van daar 6 legger wijn, kostende f.1140, men verwachtte daar een slechte wijnoogst door te "quade lught").

46. 30 december 1689; bundel 1346.

(Van de Kaap werd vernomen . . .)

. . . de verovering der twee France schepen la Normande en le Coche⁹, beyde in comp.e der tweede retourschepen na 't vaderlt. gezonden sijnde, met en nevens derselver lading.

Fol. 382^v—383^r.

(Enkele spiegels en 60 gevangenen zijn naar Batavia gezonden; de wijn, door de Kaap voor 100 rsd. de legger berekend, brengt te Batavia slechts 120 op; tarwe wordt evenwel van daar geëist, men ontving in '89 15 last en 3 last rogge; slechts rotan werd derwaarts gezonden; 6000 rijksdaalders uit het resterende armengeld van Formosa werd door diakenen naar de Kaap gezonden voor de Franse immigranten om door ds. Pierre Simond verdeeld te worden; . . .)

. . . wel te verstaan om te dienen tot haarlr. onderstand en voortzetting van haren landbouw, dog geensints tot betaling van eenige vorige belasting over genoten (en) andere gemaakte schulden¹⁰.

Fol. 384^{r-v}.

9. Uit *Resolusies*, III, p. 207-209 blijkt, dat de Franse fluit La Normande, komend van Pendichery met een lading, waard 150.000 ropia en bemand met 130 koppen, zonder veel moeite in handen der Nederlanders viel op 26 april 1689. Misschien waren de Fransen onvoldoende bekend met de in 1688 uitgebroken oorlog. Enige dagen later onderging La Coche hetzelfde lot. De schepen werden herdoopt in De Goede Hoop en Afrika.
10. De uitbetaling van f.18.000, per wissel van 18 april 1690 uit Batavia ontvangen (welk bedrag met 6000 rijksdaalders overeen kwam), aan de Fransen wordt in de *Resolusies* pas op 30 dec. 1693 vermeld, het had veel bezwaar gegeven, daar men onvoldoende geld in kas had voor de uitbetaling.

(Beraad over een collecte voor hen en voor de leprozen te Batavia; het is beter, dat . . .)

. . . men haarl. de gereetschappen en de andere behoefte niet met al te groten advance op rekening stelde, speciaal het oude versleten touw-werk, 'tgeen men aldaar, tot cabelgaren afgepluysende, in plaatse van wilgenrijs tot het binden der wijngaarden als anders gebruyken moet, 't welk, hoewel 't d'E.Compe. bijna nergens anders tot te stade kan komen dan om het tot gans¹¹ uyt te plucken ende de schepen en vaartuygen mede te breeuwen, ons gevolgelijck ten reguarde deser behoefte menschen al wat hard voortkomt, dat zij luyden voor een vadem nog . . .¹² souden moeten betalen.

Fol. 385^r.

(Een lijst van het hun geleverde werd van den commandeur opgevraagd; ongetrouwde Fransen er als soldaten voor de V.O.C. dienst te nemen; men hield en 107 zeelieden en 203 soldaten aan. ofschoon Heren XVII maar hadden vergund daar 150 soldaten te lichten).

47. 14 maart 1690; bundel 1347.

(De Sillida brengt vier paarden en zes grote ezels van Ceylon naar de Kaap).

48. 10 december 1690; bundel 1353.

(Men hield aan de Kaap niet alleen militairen, maar ook de uit patria komende schepen Goede Hoop, Goudestein en Mijdrecht aan, hoewel ze niet tegen een Franse vloot bestand zijn; de door Heren XVII voor 1691 gedane eis van waren werd door zorgeloosheid van Van der Stel aan de Kaap achtergehouden).

49. 26 maart 1691; bundel 1353.

(van die Kaap wer niets vernomen; den commandeur is gelast copie naar Batavia van de belangrijkste correspondentie te zenden; hem is ongenoegen getoond over het niet direct doorzenden van de brieven van Heren XVII, die daar met het schip de Goede Hope kwamen; verzoek aan Heren XVII den commandeur te gelasten —)

. . . voortaan gene goederen uyt de herwaarts komende schepen te ligten, dewijl sijluyden immers haar behoefte genoegsaam apartelijk van Ue Hoog.Eds. kunnen vorderen ende het maar een pure onbedagtsaamheyt ofte sorgeloosheyt in het doen van hare eyschen is, dat sijluyden aldaar van eenige dingen niet na behoren voorsien sijn.

Fol. 437^v—438^r.

(Opgave van het ten onrechte uit de schepen gelichte; de er geteelde tarwe werd daar ter plaatse geconsumeerd; als er overschot is, moet dat naar Batavia gezonden worden; traan opgevraagd als proef om er harpuijs mee te maken.) Het zenden van schadelijke en dangireuse banditen na de Caap zullen wij in 't vervolg ten respecte van Ue Hoog Eds. consideratiën en ordre daartegen mesnageren.

11. Gans, een ongebruikelijk woord voor uitgeplozen touw, waarmee de schepen gebreeuwd, d.i. waterdicht gemaakt werden.

12. Niet ingevuld. Deze passage is een weinig voorkomend bewijs van medeleven van Gouverneur-Generaal en raden met arme vrijburgers.

Fol. 439^v.

(Slechts 3 Chinezen, er nuttig voor de landbouw, waren er heen gezonden; voorschriften gegeven —)

. . . op het subject der gedane exorbiterende verstreking van maandgelden en dat men den fiscaal aldaar seer grote boetens van wel 12 maanden gagie laat genieten uyt 's Comps. beurs van luyden, die buyten dat nog veel van d 'E.Comp.e te quaat staan¹³.

Fol. 440^v.

MR. WILLEM VAN OUTHOORN.

50. 31 jan. 1692; bundel 1378.

(De brieven van de Kaap van 27 dec. 1690 tot 23 oct. 1691 bevatten weinig nieuws, men blijft er te veel goederen, te Batavia nodig, uit de schepen lichten, Van der Stel moet daartoe een ruime eis in patria doen. men zond van de Kaap ook de administratieve bescheiden niet naar Batavia; men hoopt er op een goede graanoogst, zodat men van daar ook Batavia zal kunnen voorzien; de Duyf werd 25 jan. derwaarts gezonden met voor f9918 aan behoeften, zoals suiker, was, specerijen, textiel, enz.; enige inlanders werden naar de Kaap verbannen door de Raad van Justitie).

51. 24 maart 1692; bundel 1381.

(Van de Kaap werden brieven van 12 nov. tot 26 dec. ontvangen; men lichtte en 37293 pond brood en 5000 pond buskruit uit de schepen uit patria; de talrijke zieken, de van daar te Batavia kwamen, worden geweten aan de slechte verversing, aan de Kaap verstrekt, daarom werd aan Van der Stel geschreven—)

. . . dat het met U Ed.Hoog. Achtb.^e oogmerk, waarom dese ververschplaats met soveel kosten en moeyten gestigt en tot nog toe aangehouden is, geensints overeenkomt, dat soveel impotente menschen, door sware reyse afgemat en harde spijsse, oudbacken geworden zijnde, daar niet soude genieten het affect van U Ed.Hoog Agtbare goede voorsorge, 'tgeen dat gewest soo van vee als groente soo overvloedig verschaft en 'twelk het bequaamste middel is om hare krachten te herstellen om de verdere fatigues om de zuyd, daar 't veeltjits kouwt en ruyg weer maakt, te kunnen uytstaan, wesende t'elkens, maar bijzonder desen jare, seer vele klagten voorgekomen over de schaarsheyt der moeskruyden en magerte van 't vee, daaraan niet als vel en been vernomen is geworden, kunnende wij nie bedenken, waarom d' E.Comp.^e, soo wel niet van gesunde en welgevoede koebeesten en schapen soude kunnen voorsien zijn, als de vrije lieden, die sware troepen derselve besitten.

Fol. 75^{r-v}

(Opdracht aan Van der Stel dienaangaande verhoopt van Heren XVII, daar —)

. . . wij hoe langer hoe meer bespeuren, dat onse aanschrij-

13. De fiscaal had recht op een deel van de opgelegde boetes, men vond het echter onjuist, dat hem zijn aandeel uit werd betaald, wanneer de beboete personen nog schulden aan de V.O.C. hadden.

vingen door den gouverneur Van der Stel in den wind geslagen werden en waarover wij ons te minder verwonderen, als wij bevinden, dat zijn e.sig alsoo weynig ter herten heeft laten gaan den ernst, die U Ed.Hoog Achtbare in haar voorjarige brieven over de quade conduites van het opperhoofd Lamotius¹⁴ hebben getuygt, dewijl zijn e.gansch geen regard heeft genomen op onse aanschijvinge ingevolge van U Ed.^e Hoog Agt.^e qualificatie om een vaartuyg, aan de Caab bescheyden, voor een togt na Mauritius of bij gebrek van dien een der uytkomende schepen over dat eylant herwaarts te zenden.

Fol. 76^r.

(Van der Stel beweerde, —)

. . . dat zijn e.geen vaartuyg aan de hant hadde, mitsgaders dat aan de Caap nog op de passerende schepen niemant van die character te missen of te vinden was geweest van bequaamheyt om dat werk uit te voeren.

Fol. 76^{r-v}.

(Van der Stel gaf door het doorzenden van klachtbrieven aan Lamotius hem gelegenheid valse getuigenissen te verwerven).

5. 11 december 1692; bundel 1391.

(Brieven van de Kaap van 28 april tot 30 juni werden ontvangen; de retourschepen waren er in stormgevaar; van daar werden o.a. tuinzaden en marmelade ontvangen; hoop, dat na de laatste brieven van Heren XVII Van der Stel zich niet meer schuldig zal maken aan „wandevoiren”; Heren XVII verleeden voor gebruik aan de Kaap de galjoot Hoen, het fregat Wind zal daar nog bij komen; de graanogst stelde teleur en die volgende belooft weinig door droogte en harde winden).

52. 9 februarie 1693; bundel 1383.

(6 januari werd de Eemnes naar de Kaap gezonden met cargasoen van f.27185, vnl. textiel, suiker en andere behoeftes; zo nodig kan dat scheepje gebruikt worden om goederen van de gestrande Goede Hoop naar patria te brengen, die in stukken is gebroken, er werd reeds vrij veel textiel, 4791 lb. thee en een partij Perzische parels geborgen; op 23 augustus en 10 september had men aan de Kaap last van hevige stormen.)

53. 8 december 1693; bundel 1411.

(Kaapse wijn bracht te Colombo zeer weinig op “om haar schraaleyte en slechtheyt”, het personeel vreesde er ziek van te worden; indigozaad moet van Suratte naar de Kaap worden gezonden met aanwijzingen voor de cultuur; van de Kaap werden brieven van 14 jan. tot 23 aug. ontvangen; op 17 april vertrokken van daar 6, op 12 junie 10 schepen naar patria; uit de schepen naar Batavia werd er voor f.21327 aan realen en f.5528 aan goederen gelicht; het was nog niet mogelijk goederen uit de verongelukte Hogergeest te halen; men zag er de “lorrendraaier” Success voor een Engels Compagnieschip aan en vroeg, toen het tegendeel bleek, de Hoge Regering om de door de directeuren dier Cie. vastgestelde

14. Lamotius, het V.O.C. opperhoofd op Mauritius, had zich ernstig misdragen en de Hoge Regering te Batavia had Van der Stel opgedragen een schip het eiland te laten aandoen om hem naar Batavia over te brengen.

“certificatie”, die aan den gouverneur werd toegezonden).

De gouvz. hadde mede de voorsigticht. gehad ten eynde met d'Engelse en andere vreemde natiën in geen onmin te geraeken van alle die volkeren, welcke, van hunne schepen gevlucht, aldaar ter plaatse gevonden waren, met hare eyge bodems als andersints na Europa off India te versenden. Fol. 384^r.

(Op order van Heren XVII is gelast:)

. . . een naauwkeurigh ondersoek te doen omtrent de schepen, welke met veele doode, siecken off andere ongemacken mogten zijn gekwelt geweest en U Ed.Gr.Agtb.^a. nevens het senden harer journalen daarvan omstandigl. berigten om, zoo 't mogelijk ware, daarin te kunnen voorsien, 'tgeen wij die van de Caab mede wel ernstigh hebben aanbevolen. Fol. 385^v.

54. 30 november 1694; bundel 1430.

(Op Kaapse tarwe valt nie geregeld te rekenen, ze kost bovendien f.161 het last tegen die van Suratte f.102 en die van Bengalen van f.34½ tot f.49, ook bederft ze snel; daar 99 last te Batavia van de Kaap werd ontvangen, werd de eis uit Bengalen geheel, die uit Suratte op 100 last na afgescreven, daar men ze te Batavia ook nog uit China ontvangt; besloten werd de Suratse voor 70, de Bengaalse voor 60, de Kaapse voor 50 rijksdaalders het last te verkopen; de Kaap dient ze voortaan goedkoper te leveren; van de Kaap werden brieven van 5 maart tot 22 sept. ontvangen, meldende o.a.)

. . . het ongeval van 't schip de Goude Buys en 't jammerlijk vergaan van 't jacht de Dageraat met die geborge goederen uyt de eerstgenoemden bodem, excepto 6 kisten met gelt en eenige andere klenigheden, de menigvuldige sterfte en andere moeylikheden op de schepen Schoondijk en Moercappel.

Fol. 295^v.

(Op het laatste werd slordig huisgehouden; de schippers moeten de provisiën behoorlijk aan hun opvolgers overdragen; men lichtte aan de Kaap voor f.26446 uit de schepen, vnl. geld; voor f.19834 aan Kaapse waren werd te Batavia ontvangen, vnl. 117 last tarwe, men zal die er om ze beter te kunnen bewaren in kelders opslaan). Zoo waren aan de Caap mede ten anker gecomen 8 Engelsche schepen, tesamen bemant met 782 koppen, voerende 226 stucken canon en 6 bassen, hebbende geduyrende de reyse 86 doden gehad en nog 142 sieken.

Fol. 299^r.

(Er werden V.O.C. dienaren en vrijlieden van de Kaap vermist, die vermoedelijk met Engelse schepen vertrokken, hierop moet beter gelet worden; Heren XVII gelastten:) dat men de retournerende schepen gedurende haar verblijf aan de Caap met broot soude spijsigen en voor de verdere reyse na Europa met hard broot, meel off koorn versien. Fol. 300^v.

55. 4 februari 1695; bundel 1432.

(Brieven van 1 tot 24 october werden van de Kaap ontvangen: men hoopt, dat de oogst voldoende voor de behoeften zal zijn; 12 last rogge

en 4 last tarwe werden van daar aangevoerd).

56. 3 november 1695; bundel 1451.

(De Standvastigheid werd 22 februari uitgezonden met een cargasoen van f.37596 voor de Kaap en f.4541 voor Mauritius; door storm strandde het schip 10 juli aan de Soute River, de lading werd geborgen).

57. 8 februari 1696; bundel 1452.

(15 retourschepen, waaronder 4 van Ceylon, vertrokken 18 april 1695 van de Kaap, 2 naschepen 12 mei; daar werd voor f.7283 aan materiaal uit de schepen, van patria komend, gelicht en f.4100 aan provisie, nodig voor de vele zieken, er met de schepen gekomen; men ontving van daar voor f.1684 waren, vnl. enig graan, dat sterk vermijterd was en 8% onderwicht gaf, het restant van 1793 en 1794 werd te Batavia publiek verkocht voor maar 12¼ rsd. het last, zodat er 76% — op werd verloren, er werd daarom geen tarwe meer van die Kaap geëist; diverse verschillen tussen scheepsladingen enerzijds aan de Kaap, anderzijds te Batavia en in Ceylon; diverse schepen kochten aan de Kaap ten onrecht bij particulieren levensmiddelen in.)

. . . welke uytgiftens ons seer ongerijmt voorkomen, die voldaan¹⁵ hadde konnen verhindert werden met de schepen overal van 's Comps. wegen met de vereyschte verversinge te doen besorgen, als niet beter wetende, off dat gouvernement werdt ten meerendeele enelijck met soo groote kosten voor d'E.Comp. ten dien eynde gecultiveert en aangehouden, sonder welke insigten de Caeb de Goede Hoop en desselfs soo kostelijcken¹⁶ besettinge (met permissie) soude konnen werden gemist, buytendien sijn ons al eenigen tijt herwaerts verscheyde en menigvuldige klagten voorgekomen, overdat het vee, 'tgeene door haer e.aan de schepen nog verstrekt, soo mager wert bevonden, dat nauwlijcx vel over 't gebeente heeft behouden, daerenboven soo snotterig en de groente soo slegt, dat de sieken in plaets van daerdoor te verquicken, veeleer swaerder siecke op den hals soude halen, weshalven al verscheyde scheepsoverheden genecessiteert sijn geweest bij de vrijlyuden te markt te gaen, alwaer sijn voor immers soo kleynen prijs van welgevoede beesten en verdere goede verversinge werden gerijft.

Fol. 267^{r-v}.

(Uit patria kwamen mensch, die niet op de monsterrol voorkwamen en aan wie men aan de Kaap een aanstelling gaf, o.a. in 1692 aan Fonker Hendricksz. van der Schellingh, die men er onderstuurman maakte; de visitatuer-general ontdekte er ook . . .)

. . . veelvoudige verstrekinge¹⁷, tot soo verre dat de vermakinge aan ouders off andere vrunden daeruyt selfs nie konnen werden voldaan, voorts al te hooge en buytentijdse verstreking als onbehoorlicke vol-doeningen van condemnatie- en proces-costen aan den fiscael voor per-

15. Bedoeld is: voldoende.

16. Kosten meebrengende.

17. De bedoeling is, dat men aan personen, die een deel van hun salaris aan verwanten in patria lieten uitbetalen, toch aan de Kaap vrijwel het gehele bedrag ter hand stelde.

soonen, die aan d'E.Comp nog ten agteren staan.

Fol. 269^r.

58. 19 jan. 1697; bundel 1463.

(Het schip Swaeg vertrok 10 maart naar de Kaap met cargasoen van f.27593; men moest bij nadering nagaan, of de Fransen zich er niet van hadden meester gemaakt, zo ja, dan moest de Swaeg aan het opperhoofd Diodati op Mauritius last geven dat eiland te ontruimen, aan de Kaap was echter alles wel; de Engelsens brachten er enige V.O.C. dienaren en drie Kaapse burgers toe met hen te ontvluchten, twee werden later weer uitgeleverd en naar Batavia gebracht, de schepen uit patria, onder Jasper de Leeuwe uitgevaren, kwamen 30 nov. 1695 in goede orde aan de Kaap; herhaling van die klachten over de slechts provisiën daar aan die schepen verstrekt, voortaan moeten de schippers aldaar een verklaring tekenen, dat hun goede en voldoende waren zijn verstrekt om getwist te voorkomen; daar vroeg men van de chirurgijns een verklaring over het reeds bij aankomst voorkomen van vele ziekten en sterfgevallen in schepen uit patria; daar moeten voortaan evenals overal elders de boeken op 31 aug. worden afgesloten; men bracht er ten onrechte de in 1689 veroverde Franse schepen la Normande en le Coche als ontvangstpost van f.593558 op; de Standvastigheid, die er 9 juli aan de wal liep, maar weer vlot kwam, zal op advies van de schippers van die vloot van De Leeuwse gesloopt worden; fouten er bij het ontschepen van goederen gemaakt; men zond van daar geen tarwe naar Batavia).

59. 30 november 1697; bundel 1475.

(Uit Ceylon werd vernomen:)

. . . 't blijven van 't schip Oosterlandt aen die Caep de Goede Hoop en dat van desselfs ladingh, ten principaelen bestaen hebbende in ruym 1600 balen caneel, niets of zeer weynigh was geburgen.

Fol. 176^r.

(Ezels zullen van de Jafnapatamse eilanden bij Ceylon naar de Kaap worden gezonden).

Door het swaar weder, 'tgunt de retourschepen onder de vlagge van den commandeur Hendrik Pronk, op den 24en juny nog binnen d'Tafelbhay g'ankert leggende, heeft beloopen, niet alleen de schepen Oosterland en Waddinxveen mits 't breken hunner touwen tegens de wal verongelukt, maar selfs verscheyde andere insgelijcx in 't uysterste gevaer zijn geweest, zulx benevens een kleen getal menschen ook maer weynige goederen en dat ten meerendele beschadigt off gevlekt, daarvan hebben connen geborgen werden.

Fol. 320^r—321^r.

(De Swaag moet van de Kaap tarwe naar Batavia brengen; verrekening van diverse waren met de Kaap; met vreemde schepen . . .)

. . . twaalf guarnisoenhouderen en ses gecondemneerde, als ook twee man van 't jagje de Geelvink clandestin hebben weten weg te raken.

Fol. 323^r.

(Men lichtte er 12500 lb. buskruit en 26000 lb. hard brood uit schepen uit patria, wat voor Batavia onwenselijk is, daarom moet men het er

uit patria extra aanvragen; evt. bouw van een kruitmolen aldaar; de verdediging van Van der Stel over de aan de Kaap aan de schepen meegegeven levensmiddelen is onvoldoende; de tarweoogst was er schraal en de proef met indigoaanplant slaagde er slecht).

Omdat wij bericht zijn, dat het voor de retourschepen nae de maenden maart en april in de Tafelbaey aen de Caep de Goede Hoop periculeus te leggen is, hebben wij instructie gelast, wanneer aldaer sullen zijn gearriveert, dat door den commandeur, Huntum¹⁸ en twee schippers uyt de vloot nevens die van het schip de Swaegh, die daer seer wel ervaren is, de Caap Valsch naukeurigh gevisiteerd en daarvan bij geschrift aan UEdele. Hoogachtbs. en ons rapport gedaen werden, alsoo g'oordeeld werd, in deselve een goed getal schepen voor de felle noordtwestewinden secuur kunnen geborgen blijven, mitsgaders goedt water en overvloedige verssing te bekomen is.

Fol. 386^v.

Medegedeeld door prof. dr. W. Ph. Coolhaas.

18. Paulus Huntum, aanvankelijk schipper, werd gedurende de oorlog met Frankrijk in de Indische Oceaan als vlootcommandeur gebruikt; hij repatrieerde thans als vice-commandeur van de retourvloot. In de tekst is door mij voor Huntum een komma geplaatst, omdat uit *Resolusies* III, p. 334 blijkt, dat niet alleen Huntum, maar ook de commandeur van de vloot Claas Bichon, oud-equipage-meester te Batavia, aan dit onderzoek deel nam.